

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Донишгоҳи славянии Россия ва
Тоҷикистон, доктори илмҳои иқтисодӣ,
профессор

Файзулло М.Ш.

«19» 08 2025 сол

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Анварзода Самандар Анвар дар мавзӯи: «Асосҳои ҳуқуқии танзимкунандаи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ.

Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Анварзода Самандар Анвар дар мавзӯи: «Асосҳои ҳуқуқии танзимкунандаи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ, ки аз рӯйи он ба шурои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи 25 октябри соли 2024, №407/шд ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ғимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад.

Мубрамии мавзӯи таҳқиқ. Ҷинояткорӣ яке аз масъалаҳои муҳим ва доимо тағйирёбандаи иҷтимоӣ мебошад, ки сатҳи он ба вазъи иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва сиёсати давлат вобаста аст. Таҳлили омори ҷинояткорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2016-2024 нишон медиҳад, ки сатҳи ҷиноятҳо дорои тамоюли баландшавӣ ва пастшавӣ буда, ин нишондиҳандаҳо маҳз бо омилҳои гуногуни дохиливу хориҷӣ ва равандҳои иҷтимоӣ дар кишвар алоқаманданд. Аз ин рӯ, ҷинояткорӣ на танҳо ба амнияти шаҳрвандон таҳдид мекунад, балки метавонад рушди устувори ҷомеаи моневӣ шавад, таъсири манфӣ ба сармоягузорӣ, рушди иқтисод ва эътимоди ҷомеа ба давлат дошта бошад. Ҳолати ҷинояткорӣ, ки ҳамеша дар маркази тавачҷуҳи мақомоти давлатӣ ва ҷомеа қарор дорад, зарурати таҳлили амиқ ва мушаххас намудани омилҳои ташаккулёбӣ ва роҳҳои самараноки муқовимат бо он, ба таври васеъ ва ҷиддӣ пеш меорад. Ҳамзамон, беҳтар намудани сатҳи пешгирӣ ва назорати

чинояткорӣ барои ҳифзи субот ва амнияти умумӣ, инчунин таъмини ҳуқуқи озодиҳои шаҳрвандон, вазифаи аввалиндараҷаи давлат ба шумор меравад.

Фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ҳамчун як навъи фаъолияти махсуси мақомоти давлатӣ барои ошкор ва пешгирии ҷиноятҳо нақши барҷаста ва муассир дорад. Аз ҳисоби истифодаи усулҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ, аз қабili ҷамъоварии маълумоти пинҳонӣ, мониторинг, таҳлили иттилоот ва гузаронидани чорабиниҳои махсус, мақомоти ваколатдор метавонанд шахсони гумонбарро ба содир кардани ҷиноят муайян ва боздошт намоянд. Ин фаъолият аз як тараф имконияти пешгирӣ аз содиршавии ҷиноятҳои навро фароҳам меорад ва аз тарафи дигар, барои таъмини адолати судӣ далелҳои муътамад ва асоснокро ҷамъ меорад. Масалан, дар солҳои охир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо истифодаи усулҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ шумораи парвандаҳои кушодашуда зиёд гардидааст, ки ин ба эътимоди ҷомеа ба фаъолияти мақомоти қудратӣ ва адолати судӣ мусоидат мекунад. Дар айни замон, ин раванд бояд дар ҷорҷӯбаи қатъии меъёрҳои ҳуқуқӣ ва бо риояи ҳуқуқи озодиҳои шаҳрвандон сурат гирад, то ки ҳеҷ гуна ғасод, беадолатӣ ва таъқибҳои бепоя ба вуҷуд наояд. Илова бар ин, фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ бояд ҳамроҳанг бо дигар мақомоти ҳифзи ҳуқуқӣ, ба мисли тафтишот ва суд бошад, то парвандаи ҷиноятӣ бо далелҳои собит ва тартиботи қонунӣ пеш бурда шавад. Аз ин лиҳоз, таҳқиқи илмӣ-амалии ҳуқуқии истифодаи натиҷаҳои ФОҶ дар раванди муҳофизатӣ яке аз масъалаҳои муҳим ва муҳим барои тақмили низомии адолат мебошад.

Фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ дорои таърихи ташаккулёфтаи махсус буда, дар равандҳои ташкили давлатдорӣ ва таъмини тартиботи ҳуқуқӣ нақши муҳим бозидааст. Дар шароити кунунии рушди иҷтимоӣ ва афзоиши таҳдидҳои ҷиноятӣ, таҷдиди назар ба самтҳои қонунгузорӣ ва амалии ФОҶ ногузир мебошад.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар баробари пешравиҳои ҷудоғона, ҳанӯз ҳам масъалаҳои танзими истифодаи натиҷаҳои ФОҶ, махсусан дар самти далеловарӣ ва расмизатдиҳӣ, ба тақмили ниёз доранд. Маҳз риояи қатъии принципҳои қонунмандӣ, асоснокӣ ва воқеъият дар истифодаи ин натиҷаҳо метавонад адолати судиро таъмин намояд.

Аз ин рӯ, баррасии илмии мавзӯи мазкур бо назардошти паҳлӯҳои таърихӣ, ҳуқуқӣ ва амалии он, барои таҳкими низомии қонунгузориҳои соҳа ва баланд бардоштани самаранокии муҳофизат бо ҷинояткорӣ заминаи устувор фароҳам меорад.

Дараҷаи асоснокии гузориши илмӣ, ҳулосаю пешниҳод, ки дар диссертатсия оварда шудааст. Ҳулоса ва тавсияҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ

дар мавзуи «Асосҳои ҳуқуқии танзимкунандаи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ» дар асоси таҳлили амиқи қонунгузории амалкунанда, таҷрибаи ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва низомҳои муосири ҳуқуқи мурофиавии ҷиноятӣ таҳия шудаанд. Онҳо дорои дараҷаи баланди асоснокӣ ва эътимоднокии мебошанд.

Аз лиҳози асоснокӣ, хулосаҳои бадастомада ба таври илмӣ ва амалӣ таҳлил гардида, тавассути таҳқиқи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ (аз ҷумла Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ», Кодекси мурофиавии ҷиноятӣ ва дигар санадҳои дахлдор), таҷрибаи мурофиавии мақомоти тафтишотӣ, прокуратура ва суд тасдиқ ёфтаанд. Ҳар як хулоса бо истинод ба воқеиятҳои ҳуқуқӣ, таҷрибаи амалии ниҳодҳои дахлдор ва хусусиятҳои марҳилаҳои гуногуни мурофиаи судии ҷиноятӣ тавзеҳ дода шудааст.

Аз лиҳози эътимоднокии таҳқиқот ба манбаъҳои муътамад ва воқеиятҳои амалӣ таъя намуда, хусусиятҳои ҳуқуқии истифодабарии натиҷаҳои ФОҶ-ро бо далелҳои мустаҳкам ва таҳлили мантиқии сохторҳои идорӣ, судӣ ва прокурорӣ таҳлил намудааст. Мушкилоти муайяншуда (аз қабيلي номутобиқии ҳуҷҷатгузорӣ, маҳдудияти дастрасӣ ба натиҷаҳои ФОҶ ва набудани назорати пурраи судӣ) бо таҳлилҳои ҳуқуқӣ ва пешниҳоди роҳҳои ҳал асоснок гардидаанд.

Тавсияҳои пешниҳодшуда хусусияти амалигардонидашаванда дошта, ба такмили заминаи ҳуқуқии танзими истифодабарии натиҷаҳои ФОҶ, баланд бардоштани сатҳи назорати прокурорӣ ва судӣ, ҳамчунин ба тавсеаи механизмҳои таъмини қонуният дар раванди мурофиаи ҷиноятӣ равона гардидаанд. Онҳо метавонанд барои ислоҳи қонунгузорӣ ва такмили низоми амалии мубориза бо ҷинояткорӣ заминаи устувор бошанд.

Бо дарназардошти мушаххасгардии масъалаҳои муҳими назариявӣ ва амалӣ, таъя ба қонунгузории амалкунанда, истифодаи васеи манбаъҳои илмӣ-ҳуқуқӣ ва таҳлили таҷрибаи марбута, метавон гуфт, ки хулоса ва тавсияҳои таҳқиқоти мазкур асоснок ва эътимоднок мебошанд ва барои илм, қонунгузорӣ ва амалияи ҳуқуқӣ арзиши баланди назариявӣю амалӣ доранд.

Навгонии илмӣ таҳқиқ ва саҳеҳияти натиҷаҳои гирифташуда. Таҳқиқоти мазкур ба мавзуи муҳимми фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ бахшида шуда, яке аз аввалин кӯшишҳои ҳамаҷониба дар сатҳи монографӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад, ки масъалаи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ (ФОҶ)-ро аз дидгоҳи назариявӣ ва амалӣ таҳлил менамояд.

Муаллиф на танҳо камбудии илмиву қонунгузории амалкунандаро дар ин самт баррасӣ намудааст, балки пешниҳоди мушаххас ҷиҳати такмили низоми ҳуқуқии мурофияи ҷиноятиро низ дар асоси таҳлили қонун, таҷрибаи амалии мақомоти тафтишотӣ ва судӣ пешниҳод намудааст.

Таҳқиқот дорои сохтори мураттаб ва мантиқӣ буда, марҳилаҳои муҳими мурофияи ҷиноятӣ – аз ҷамъоварии маълумот дар доираи ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ то истифодаи онҳо дар суд ҳамаҷониба таҳлил шудаанд. Мафҳумҳо ба таври дақиқ муайян гардида, ба масъалаҳои амалӣ бо далелҳои илман асоснок пешниҳод шудаанд.

Муаллиф тавонистааст, ки сохтори институти истифодабарии натиҷаҳои ФОҶ-ро шарҳ додааст; мушкилоти вобаста ба барасмиятдорӣ, назорат ва қобили қабул будани натиҷаҳои ФОҶ-ро ҳамчун далел нишон додааст; нақши суд ва прокурорро дар санҷиши қонунӣ будани истифодабарии натиҷаҳои ФОҶ-ро тавсиф кардааст.

Хулосаҳои таҳқиқот бо таҳлили манбаъҳои қонунгузорӣ, таҷриба ва мавқеъҳои илмӣ ҳуқуқшиносони ватанӣ хориҷӣ асоснок шудаанд.

Аҳамияти назариявии таҳқиқот дар таҳкими мафҳум ва сохтори институтсионалии истифодаи натиҷаҳои ФОҶ дар заминаи ҳуқуқи мурофияи ҷиноятӣ ва фаъолияти тафтишотиву судӣ зоҳир мешавад.

Аҳамияти амалӣ дар он аст, ки натиҷаҳо ва тавсияҳои таҳқиқот метавонанд:

- Дар такмили қонунгузорӣ ва амалии ҳуқуқтатбиқкунии Тоҷикистон истифода шаванд;

- Дар фаъолияти омӯзгорӣ ва таълимӣ (бахусус дар таълими фанҳои ФОҶ, ҳуқуқи мурофияи ҷиноятӣ, криминалистика ва ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ) истифода гарданд;

Ҳамчунин, ҳамчун маводи методӣ барои такмили ихтисоси кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва судҳо хизмат намоёнд.

Натиҷаҳои таҳқиқот дар нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва хулосаҳо таҷассум ёфтаанд, ки метавонанд, дар такмил додани меъёрҳои қонуни ФОҶ ва мурофияи ҷиноятӣ вобаста ба масъалаи мазкур истифода шаванд.

Саҳеҳияти натиҷаҳои таҳқиқоти мазкур бо истифода аз маҷмуи методҳои илмӣ санҷидашуда, аз ҷумла таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ, низомнокӣ ва таҳлили омӯрӣ таъмин гардидааст.

Хулосаҳои илмӣ муаллиф ба таҳқиқоти ҳамаҷонибаи илмӣ мавзӯ ва таҷрибаи ҳуқуқтатбиқкунӣ асос ёфта, далелҳои дар диссертатсия овардашуда аз ҷиҳати назариявӣ ва амалӣ қиматманд мебошанд.

Ҳамин тариқ, навгонии илмӣ ва саҳеҳияти натиҷаҳои таҳқиқоти мазкур заминаи устувори назариявӣю амалӣ дошта, барои рушди минбаъдаи илми ҷаҳолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ва такмили қонунгузории мурофиаи ҷиноятӣ дар самти истифодабарии натиҷаҳои ҷаҳолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳаммияти назаррас дорад.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия. Диссертатсия дар мавзӯи танзими ҳуқуқии истифодаи натиҷаҳои ҷаҳолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ дар мурофиаи ҷиноятӣ дорои аҳамияти васеи илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ мебошад, ки он барои муассисаи пешбар ҳамчун маркази таҳқиқотӣ ва таълимӣ манфиатҳои назаррас дорад.

Аз ҷиҳати илмӣ, кор таҳқиқоти муфассалро дар соҳаи ҳуқуқи ҷиноятӣ ва танзими ҳуқуқии ҷаҳолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ пеш мебарад. Он барои рушди назарияҳои ҳуқуқӣ ва такмили фанни ҳуқуқшиносӣ ҳамчун асоси омӯзиш ва омӯзгорӣ дар муассиса мусоидат менамояд. Натиҷаҳои тадқиқот имконият медиҳанд, ки донишҷӯён ва аспирантон бо навгониҳои фаннӣ ва қонунгузорӣ шинос шаванд ва дар таҳқиқоти минбаъда аз онҳо истифода кунанд.

Аз ҷиҳати амалӣ, натиҷаҳои диссертатсия ба корбарони қонунӣ, аз ҷумла мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва судяҳо роҳнамои комил медиҳанд, ки онҳо метавонанд дар амалия истифода баранд. Ин барои баланд бардоштани самаранокии тафтиши парвандаҳои ҷиноятӣ ва рушди низоми назорат дар самти истифодаи натиҷаҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ мусоидат мекунад. Ин раванд барои муассиса ҳамчун маркази илмӣ ва таълимӣ низ манфиатовар аст, зеро натиҷаҳои татбиқшаванда боиси шинохти бештари нақши муассиса дар ҳалли масъалаҳои амалӣ мегарданд.

Аз ҷиҳати иқтисодӣ, тадқиқот метавонад ба беҳтар намудани истифодаи захираҳои моддӣ ва техникаи мақомоти ҳифзи ҳуқуқ таъсири мусбат расонад. Бо кам кардани хароҷот дар раванди мурофиаҳои судӣ ва тафтиши парвандаҳо, муассиса метавонад саҳми худро дар самти рушди иқтисодиёт ва беҳтар намудани самаранокии кори мақомоти ҳифзи ҳуқуқ нишон диҳад.

Аз ҷиҳати иҷтимоӣ, диссертатсия барои таҳкими низоми ҳуқуқӣ ва адлия, ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва таъмини адолати иҷтимоӣ нақши муассир дорад. Ин тадқиқот ба баланд бардоштани эътимоди ҷомеа ба низоми судӣ ва пешгирии ҷинояткорӣ мусоидат мекунад, ки барои рушди суботи иҷтимоӣ ва ҳифзи манфиатҳои ҷамъият аҳамияти калон дорад.

Дар маҷмӯъ, натиҷаҳои диссертатсия барои муассисаи пешбар ҳамчун муассисаи илмӣ ва таълимӣ заминаи устувор ва манбаи арзишманд барои

рушди илми ҳуқуқ ва таълими мутахассисон дар соҳаи ҳуқуқи ҷиноятӣ ва оперативӣ-ҷустуҷӯӣ мебошанд.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ, дурустӣ ва асоснокии натиҷаҳои таҳқиқ. Натиҷаҳои таҳқиқ дар мавзуи «Асосҳои ҳуқуқи танзимкунандаи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ» бо истифода аз усулҳои гуногуни илмӣ ва таҳлилии мукамал ба даст омада, дараҷаи баланди эътимоднокӣ ва дурустӣ доранд.

Асоснокии натиҷаҳо бо истифодаи усулҳои системавӣ, таърихӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ ва аналитикӣ таъмин гардида, имконият дод, ки мавзӯ аз ҷиҳати назариявӣ ва амалӣ фарогирӣ карда шавад. Ҳамаи хулосаҳо ва тавсияҳо бар пояи таҳлили амиқи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, таҷрибаи амалӣ ва маводи мушаххаси тафтишотӣ, мурофиавии судӣ ва маводи илмию назариявӣ асос ёфтаанд. Ҳангоми ҷамъовариҳои маълумот аз манбаъҳои гуногун – аз ҷумла, қонунгузорӣ, амалиёти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, таҷрибаи судӣ ва адабиёти илмӣ – санҷиши салоҳият ва эътимоднокии ҳар як манбаъ қатъиян риоя шудааст. Ин равиш натиҷаҳои таҳқиқро аз назари дурустӣ ва объективӣ таъмин менамояд.

Ғайр аз он, натиҷаҳои таҳқиқ бо истифода аз усулҳои санҷиш ва такроршавӣ ба тасдиқ расидаанд, ки ин худ нишонаи баландии эътимоднокӣ ва дақиқии маълумот мебошад. Ҳамчунин, натиҷаҳо бо таҷрибаи амалии мақомоти тафтишот ва судӣ мувофиқат карда, имкон медиҳад, ки хулосаҳо ва тавсияҳо дар амал татбиқ шаванд.

Аз ин рӯ, метавон гуфт, ки натиҷаҳои таҳқиқ дорои дурустӣ, асоснокӣ ва дараҷаи баландтари эътимоднокӣ мебошанд ва метавонанд ҳамчун пояи илмӣ ва амалӣ барои такмили низоми ҳуқуқи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ истифода шаванд.

Саҳми шахсии доктараби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ. Саҳми шахсии доктараби дараҷаи илмӣ Анварзода Самандар Анвар дар таҳқиқоти диссертатсионӣ аз сатҳи баланди навгонии илмии қонун, масъалагузории илмӣ ва услуби навишти диссертатсия пурра тасдиқ мегардад. Ҳамаи нуктаҳои асосии илмӣ, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, аз тарафи ҳамаи муаллиф қоркард ва асоснок гардидаанд.

Саҳми шахсии муаллиф дар таҳқиқоти мазкур махсусан дар таълифи мафҳумҳои нави ҳуқуқие, ки дар қонунгузории фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ истифода мешаванд, раванди ташаккулёбӣ ва инкишофи асосҳои ҳуқуқи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ, таҳияи пешниҳодҳои мушаххас ҷиҳати такмили институти истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ дар мурофиаи судии ҷиноятӣ, таҳлили асосҳои

ҳуқуқии танзимкунандаи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ ва назоратбарӣ ба рафти он ҷиҳати таъмини қонуният, инчунин, таҳияи тавсияҳо оид ба беҳтар намудани қонунгузори соҳавӣ ва фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ифода ёфтааст.

Илова бар ин, саҳми шахсии муаллиф дар мақолаҳои илмӣ, маърузаҳо дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, иштирок дар таҳияи лоиҳаҳои санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва пешниҳодҳо барои ворид намудани тағйиру иловаҳо ба онҳо зоҳир мегардад, ки бори дигар арзиши амалии натиҷаҳои таҳқиқоти мазкурро нишон медиҳанд.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти мазкур дар 6 мақолаҳои илмӣ инъикос гардида, ба баррасии паҳлуҳои гуногуни асосҳои ҳуқуқии танзимкунандаи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ бахшида шудаанд. Аз ҷумла, 3 мақола дар маҷаллаҳои илмие нашр гардидаанд, ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои интишор тавсия шудаанд. Дар ин нашрияҳо натиҷаҳои калидӣ, хулосаҳои илмӣ ва тавсияҳои пешниҳодкардаи унвончӯ ба таври мушаххас ва возеҳ баён ёфтаанд. Аз ҷумла:

1. Анварзода, С.А. Асосҳои ҳуқуқии фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ: сарчашмаҳои конституционӣ ва ҷиноятӣ-ҳуқуқӣ [Матн] / С.А. Анварзода // Маҷаллаи академии ҳуқуқ. – 2022. – №2 (46). – С. 148-155; ISSN 2305-0535.

2. Анварзода, С.А. Махсусияти ҳуқуқии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ [Матн] / С.А. Анварзода // Осори Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2023. – №3 (59). – С. 142-147; ISSN 2412-141X.

3. Анварзода, С.А. Самтҳои тақмили асосҳои ҳуқуқии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ [Матн] / С.А. Анварзода // Осори Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2025. – №2 (66). – С. 146-152; ISSN 2412-141X.

Теъдоди маводи ҷопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30- июни соли 2021, №267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Арзёбии мазмуни диссертатсия ва дараҷаи ба итмом расидани он. Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Дар муқаддимаи кори мазкур аҳаммияти илмӣ ва амалии мавзӯ ба таври мушаххас асоснок гардида, сатҳи таҳқиқоти мавзӯ дар адабиёти илмӣ арзёбӣ шудааст. Дар баробари ин, мақсаду вазифаҳои таҳқиқот, объект ва мавзӯи асосии он муайян гардида, асосҳои назариявӣ ва методологии он дақиқ карда шудаанд. Инчунин, заминаҳои эмпирикии таҳқиқот ва унсурҳои навгонии илмии мавзӯи таҳқиқшуда ба таври мушаххас нишон дода шудаанд.

Нақша ва сохтори диссертатсия тавре таҳия шудаанд, ки маҷмуи масъалаҳои муҳим ва заруриро барои ҳалли мавзуи таҳқиқшаванда дар бар мегиранд.

Сохтори рисолаи илмӣ бо назардошти мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, аз номгӯи ихтисораҳо ва (ё) аломатҳои шартӣ, муқаддима, се боб, ҳашт зербоб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёт (маъхазҳо) ва феҳристи интишороти илмии доктараби дараҷаи илмӣ иборат буда, ҳаҷми умумии диссертатсия 217 саҳифаро дар бар мегирад.

Дар боби якуми рисола муаллиф ба таҳлили ҳамаҷонибаи заминаҳои назариявӣ ва ҳуқуқии истифодаи натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ таваҷҷуҳ зоҳир намуда, бо таъя ба санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, адабиёти илмӣ ва таҷрибаи амалии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, масъалаи мавриди назарро амиқ таҳқиқ намудааст.

Зербоби якум мафҳум ва хусусиятҳои умумии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯиро шарҳ дода, муносибатҳои назариявии гуногунро муқоиса мекунад. Муаллиф дар шарҳи мафҳумӣ ба таври таҳлилӣ рафтор карда, нуқтаҳои баҳсноки илмиро низ баррасӣ намудааст.

Дар зербоби дуюм, равандҳои таърихӣ ҳуқуқии ташаккул ва тақомули заминаҳои меъёрии истифодаи натиҷаҳои мазкур омӯхта шуда, ҳамзамон таҷрибаи қонунгузори давлатҳои хориҷӣ низ ба таҳлил кашида шудааст. Ин кор имкон медиҳад, ки масъала дар доираи васеи ҳуқуқӣ ва бо назари муқоисавӣ баррасӣ гардад.

Муаллиф дар боби мазкур маводи илмиро ба таври мантиқӣ, муназзам ва бо риояи усули таҳқиқоти ҳуқуқшиносӣ пешниҳод намудааст. Масоили бардошташуда барои тақмили заминаҳои меъёрии соҳаи фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ ва ҳамоҳангсозии он бо талаботи ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон аҳамияти амалӣ ва назариявӣ доранд.

Боби дуюм бо номгузори «Механизми истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ дар муҳофизати ҳамаҷонибаи ҷамъовари натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ, истифодабарии онҳо қангоми тафтиши парвандаи ҳиноятӣ ва дар рафти муҳофизати судӣ, инчунин ба мушкilotи асосии истифодабарии ин натиҷаҳо дар муҳофизати ҳиноятӣ баҳшида шудааст.

Дар ин боб муаллиф ба таври возеҳ хусусиятҳои объективии механизми истифодаи натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ дар муҳофизати ҳиноятиро таҳлил намуда, бо истифода аз маводи назариявӣ ва амалиявии мавҷуда, масъалаҳои муҳимро баррасӣ намудааст. Дар асоси таҳлили васеи меъёрҳои ҳуқуқӣ, таҷрибаи амалии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва мавқеи илмию

назариявии ҳуқуқшиносон, муаллиф ҷанбаҳои муҳим ва баҳсбарангези мавзуро равшан намудааст.

Зербоби якум ба марҳилаи ҷамъоварии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ то оғози парвандаи ҷиноятӣ бахшида шуда, дар он зарурати таъмини қонуният, асоснокӣ ва шаффофияти ҷамъоварии иттилоот пеш аз оғози мурофиа нишон дода мешавад. Муаллиф масъалаҳои робитаи зич байни фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ва санҷиши аввалияи ҳолатҳои гумонбаркунандаро таъкид менамояд.

Зербоби дуюм истифодабарии натиҷаҳои мазкурро дар ҷараёни тафтиши парвандаи ҷиноятӣ таҳлил мекунад. Дар ин қисмат масъалаҳои дахлнопазирии далелҳо, принсипи қонуният ва кафолатҳои ҳимояи ҳуқуқи инсон мавриди таҳлил қарор гирифта, пешниҳодҳо ҷиҳати беҳтар намудани тартиби истифодаи натиҷаҳои оперативӣ дар марҳилаи тафтиш пешниҳод шудаанд.

Зербоби сеюм истифодаи натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯиро дар мурофиаи судӣ мавриди баррасӣ қарор медиҳад. Муаллиф нишон медиҳад, ки чӣ гуна натиҷаҳои мазкур метавонанд ба сифати далелҳои иҷозатдодашуда пазируфта шаванд ва чӣ тавр бояд арзёбии дурусти ҳуқуқи онҳо анҷом ёбад.

Зербоби чорум ба мушкилоти асосии истифодаи натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ бахшида шуда, дар он норасоии қонунгузорӣ, мавҷуд набудани меъёрҳои возеҳ оид ба ҳуқуқи додгоҳӣ, инчунин мушкилоти амалии санҷиши эътимоднокии натиҷаҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ нишон дода шудаанд. Муаллиф як қатор пешниҳодҳои мушаххас барои беҳтарсозии низоми ҳуқуқи мазкур манзур намудааст.

Дар маҷмӯъ, натиҷаҳои таҳлили боби дуюм гувоҳӣ медиҳанд, ки истифодаи натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ дар мурофиаи ҷиноятӣ яке аз масоили муҳимми таъмини адолати судӣ ва ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон мебошад. Муаллиф тавонистааст дар асоси таҳлили назариявӣ ва таҷрибавӣ ҷанбаҳои ҳуқуқи мавзуро мукамал инъикос намуда, хулосаҳо ва тавсияҳои амалиро пешниҳод намояд.

Аз ҷумла, ҷамъоварии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ – маҷмуи ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ мебошад, ки дар рафти гузарониданашон мақомоти ваколатдори оперативӣ-ҷустуҷӯӣ иттилооти барои пешгирӣ, ошкор ва тафтиши ҷиноят, инчунин муайян ва дастгир намудани иштирокчиёни он ва шахсони аз мақомоти ҳифзи ҳуқуқ пинҳонгашта аҳаммиятдоштаро, бо риояи талаботи қонунгузори оперативӣ-

чустучӯӣ барои пешниҳод кардан ба мақомоти тафтишоти пешакӣ, прокурор ва судя (суд) дастрас намуда, барасмият даровардааст (саҳ. 83.).

Таҳлили асосҳои ҳуқуқии танзимкунандаи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ нишон медиҳад, ки бо вучуди он дар қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон функцияи «назоратбарии судӣ» вучуд надошта бошад ҳам, фаъолияти суд оид ба иҷрои вазифаҳои муқарраргардидаи қонун функцияи назоратбариро низ дар бар мегирад. Дар марҳилаҳои таҳқиқу тафтиши пешакӣ ва муҳофизати судӣ мақомоти суд назоратбарии судиро тавассути ваколатҳои дигар ба амал мебарорад ... (саҳ. 119).

Боби сеюми рисола, таҳти унвони «Мукаммалномаи низомии назорати вобаста ба истифодаи натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ», ба масъалаи муҳими таъмини қонуният ва назорати фаъолияти мақомоти амаликунандаи ФОҶ равона гардида, аз ду зербоб иборат аст. Муаллиф дар таҳлили муфассал собит менамояд, ки низомии амалкунандаи назорат дар самти мазкур дорои камбудии сохторӣ ва функционалӣ мебошад.

Дар зербоби якум масъалаи назоратбарии идоравӣ мавриди омӯзиши амиқ қарор гирифта, муайян шудааст, ки ин шакли назорат, гарчанде ҳамчун воситаи дохилӣ барои назорат аз болои қонунмандии фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ амал мекунад, хусусияти худназоратӣ дошта, ба манфиатҳои идоравӣ тобеъ мебошад. Ҳамзамон, мавҷудияти нобаробарии манфиатҳои миёни иҷрои самараноки вазифаҳо ва риояи талаботи қонун баён мегардад, ки метавонад ба поймолшавии ҳуқуқу озодиҳои шахрвандон мусоидат намояд. Аз ҷумла, камбудии назоратбарии идоравӣ дар он мебошад, ки МАФОҶ яқвақта ду вазифаи (функцияи) алоҳидаро, яъне фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ ва назорати онро иҷро мекунад. Дар мақомоти мазкур иҷрои вазифаҳои пешбиниамудаи Қонуни ФОҶ ва КМҶ ҚТ самти афзалиятнок ба шумор мераванд, зеро самаранокии фаъолияти он бевосита аз натиҷаи иҷрошашон ба ҳисоб гирифта мешавад. Дар ин замина риояи қонуният ва назоратбарии идоравӣ мубрам бошанд ҳам дар низомии манфиатҳои идоравӣ ҷои дуумдараҷаро ишғол мекунанд, ки ин ҳолат ба талаботи қонун мухолифат мекунад. Ҳолати мазкур, ба фикри мо, дар таҷрибаи МАФОҶ аз даврони Иттиҳоди Шуравӣ боқимонда, то ҳол дар таҷрибаи ин мақомот давом дорад ва агар роҳбарияти он аз паси нишондиҳандаҳои ҳисобӣ шавад ва ба нишондиҳандаҳои сифатӣ таваҷҷуҳ надиҳанд, зухуроти мазкур хоҳад монд. Бинобар ин, назорати прокурорӣ ва назоратбарии судӣ бояд камбудии назорати идоравиро ба қадри имкон ҷуброн намоянд (саҳ. 161).

Зербоби дуом ба назорати прокурорӣ баҳшида шуда, дар он нақш ва аҳаммияти ин навъи назорат дар таъмини иҷрои Қонуни ФОҶ, хусусан дар марҳилаи истифодаи натиҷаҳои фаъолияти мазкур дар муҳофизати ҷиноятӣ, асоснок мегардад. Муаллиф ишора менамояд, ки, бо вучуди доштани ваколатҳои кофӣ, назорати прокурорӣ низ бо маҳдудиятҳои рӯ ба рӯ мебошад, ки аз хусусияти махфӣ ва дастнорасии маълумоти оперативӣ бармеояд. Масалан, дар қ. 3 м. 21-и Қонуни мазкур баъзе маҳдудиятҳо барои прокурор оид ба дастрасӣ ба маводи фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ пешбинӣ шудаанд. Тибқи он, маълумот дар бораи шахсоне, ки ба гурӯҳҳои ҷиноятӣ ворид шудаанд, инчунин дар бораи кормандони махфӣ ва шахсони махфиёна кӯмаккунандаи мақомоти оперативӣ танҳо бо иҷзати хаттии онҳо ба прокурор пешниҳод карда мешавад (саҳ. 170).

Дар маҷмӯъ, муаллиф ба хулоса меояд, ки барои таъмини волоияти қонун, таҳкими назорати беруна (прокурорӣ ва судӣ) дар баробари такмили механизми назоратбарии дохилӣ зарур мебошад. Ин пешниҳодҳо дорои аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ буда, метавонанд дар такмили сиёсати ҳуқуқии давлат дар соҳаи фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ва назорати он саҳми арзанда гузоранд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Анварзода Самандар Анвар дар мавзӯи «Асосҳои ҳуқуқии танзимкунандаи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ ба талаботи бандҳои 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйири иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд.

Мутобиқати таҳассуси илмӣ довталаб ба дараҷаи илмӣ. Таҳассуси илмӣ довталаб – Анварзода Самандар Анвар ба ихтисоси илмӣ дархостшаванда – 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ мувофиқат мекунад.

Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз ин ҷиҳат қобили дастгирӣ мебошад, ки муаллиф бо истифода аз усулҳои таҳлили назариявӣ ва ҳуқуқӣ тавонистааст нуқсонҳо ва камбудии мавҷуда дар низоми назоратӣ вобаста ба фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯиро муайян намуда, тақлифу тавсияҳои илман асоснок ва амалиро ҷиҳати мукамалгардонии онҳо пешниҳод намояд.

Ин таклифҳо метавонанд дар раванди ислоҳоти қонунгузорӣ ва такмили амалияи татбиқи ҳуқуқ дар соҳаи фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ ва назорати он мавриди истифода қарор гиранд.

Эродҳо ва ҳолатҳои баҳсталаб доир ба диссертатсия. Новобаста аз дастоварду муваффақиятҳо ва пешниҳодҳои ҳадафмандона диссертатсияи мазкур аз норасоиҳо ва ғалатҳое, ки хусусияти чузъӣ доранд ҳолӣ нест ва камубдиҳои ҷойдошта сифати баланди илмӣ диссертасияро коста намегардонанд. Ба инобат гирифтани онҳо дар таҳқиқоти ояндаи диссертант арзёбӣ мегарданд:

1. Гарчанде, ки дар рисола мафҳуми «натиҷаҳои ФОҶ» оварда шудааст, аммо он аз рӯйи категорияҳои илмӣ ҳуқуқӣ пурра дақиқ ва таҳлил нашудааст. Набудани марзҳои возеҳ миёни «натиҷаҳои ФОҶ» ва «далелҳои исбот» дар амал боиси тафсири гуногун мегардад.

2. Рисола бештар ба қонунгузории милли таъя мекунад ва таҷрибаи қонунгузории кишварҳои дигар (масалан, Русия, Қазоқистон, Олмон ё ИМА) ки дар ин самт таҷрибаи бой доранд, нодида гирифта шудааст. Ин метавонад барои таҳлили муқоисавӣ ва пешниҳодҳои муассир кӯмак расонад.

3. Дар рисола борҳо зикр мешавад, ки «назорати судӣ» ба таври расмӣ дар қонун зикр нашудааст, аммо вазифаҳои назоратӣ иҷро мешаванд. Бо вуҷуди ин, марзи ҳуқуқии ин назорат пурра шарҳ дода нашудааст, ки метавонад ба баҳсҳои назариявӣ сабаб гардад.

Автореферати диссертатсия тибқи тартиби муқарраршуда барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ таҳия гардида, мазмуни асосии қори таҳқиқро инъикос менамояд ва дар он натиҷаҳои назаррасӣ илмӣ асоснок гардида, шарҳи пурраи худро ёфтаанд.

Хулосаи умумӣ оид ба диссертатсия. Хулосаи диссертатсияи Анварзода Самандар Анвар дар мавзӯи «Асосҳои ҳуқуқии танзимкунондаи истифодабарии натиҷаҳои фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ дар сатҳи зарурии илмӣ анҷом ёфта, аз ҷиҳати мазмун ба талаботи мавҷуда мутобиқ мебошад.

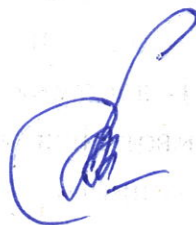
Диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ буда, муаллифи он ба дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.12 – Криминалистика; фаъолияти судӣ-экспертӣ; фаъолияти оперативӣ-чустучӯӣ сазовор мебошад.

Тақризи муассисаи пешбар дар асоси муқаррароти бандҳои 76-79 ва 81-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, таҳия ва пешниҳод шудааст.

Диссертатсия ва автореферат дар семинари васеи илмӣ-назариявии кафедраи муҳофизаи ҷиноятӣ ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон баррасӣ шудааст. Суратҷаласаи семинари васеи илмӣ-назариявӣ аз 17 августи соли 2025, №1.

Тақризи муассисаи пешбар аз ҷониби Ҳамроев Шухратҷон Садилович – доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессори кафедраи муҳофизаи ҷиноятӣ ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон омода гардида, дар ҷаласаи кафедра баррасӣ, муҳокима ва ҷонибдорӣ шудааст. Дар ҷаласаи кафедра аз 10 нафар иштирок доштанд: 10 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» – 10 нафар, «зид» – нест, «бетараф» – нест. Суратҷаласаи кафедра аз 17-уми августи соли 2025, №1.

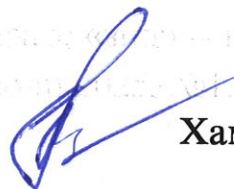
Раиси семинари васеи илмӣ-назариявӣ:
Иҷрокунандаи вазифаи мудири кафедраи муҳофизаи ҷиноятӣ ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон, номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ

Назарзода Р.Г.

Ташхисгар:

Профессори кафедраи муҳофизаи ҷиноятӣ ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор

Ҳамроев Ш.С.

Котиби ҷаласа:

Муаллимаи кафедраи муҳофизаи ҷиноятӣ ва криминалистикаи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон

Желтова В.А.

Имзоҳои Назарзода Р.Г., Ҳамроев Ш.С. ва Желтова В.А.-ро тасдиқ менамоям:

Сардори раёсати кадрҳои Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон

Раҳимов А.А.

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, кӯч. Мирзо Турсунзода, 30.
Тел.: + (992) 37 221-35-50;
Факс: + (992) 37 221-35-50
E-mail: yurfac.rtsu@mail.ru; nauka-rtsu@rambler.ru.
«19» 08 соли 2025.